

Sociální kapitál versus individuální kapitál

Herbert Heissler

Klíčová slova: Kontextuální hry, poziční investování, sociální kapitál, individuální (lidský) kapitál, sociální sítě, teorie her.

1 Úvod

V tomto příspěvku budeme vycházet mimo jiné z toho, že lidský mozek je velký především pro hraní her. Většina evolučních antropologů se kloní k jedné ze dvou variant, že velký mozek slouží k hraní her, ve kterých jsou vyřazováni konkurenti z boje o kvalitní rozmnožování [Ridley, 2007, s. 27]. Tato skutečnost, byť nemusí na první pohled být překvapivá, nám odkrývá pravděpodobný smysl života. Je jím hraní her. Tyto hry, jsou ale vedeny všemi jedinci a tak je nutné utvářet spojení, která pomohou zvítězit v důležitých hrách. Tato partnerství mohou být i v podobě sociálních sítí, které s sebou nesou investice do sociálního kapitálu a poziční investování.

Cílem tohoto příspěvku je odhalit potenciální slabé stránky investic do sociálního kapitálu a zdůraznit investice do lidského kapitálu, který je v tomto příspěvku kladen jako protiváha sociálního kapitálu a nabývá tak podoby individuálního kapitálu. Toto drobné rozlišení pojmů, mezi lidským a individuálním kapitálem, slouží pro vyjádření podstaty investice do lidského kapitálu, jako investice sama do sebe, tedy do svého individua.

Hlavní hypotézou je, že je lepší investovat sám do sebe, tedy preferovat investice do individuálního kapitálu, protože investice do sociálního kapitálu je nejistá.

Vedlejší hypotézou je, že investice do individuálního kapitálu má sekundárně přínos i pro rozvoj a případnou investici do sociálního kapitálu.

Pro účely tohoto příspěvku nebudeme rozlišovat mezi sociálním potenciálem a sociálním kapitálem¹. Přestože je toto vymezení důležité, v tomto příspěvku by mohlo působit zavádějícím dojmem a pro stanovený cíl toto rozlišení není podstatné.

2 Hry jako běžná součást života

Na život se můžeme dívat jako na nekonečně opakovanou hru. Nezmění to ani fakt, zda k životu přistupujeme jako sobci, tedy z pohledu uvažování do budoucna, nebo ne. Pokud nejsme sobci, zajišťujeme své potomky a tím pádem jde o nekonečný proces her, jejichž výsledky mají vést ke stabilnímu zajištění svých potomků. Tedy hry hrajeme celý život a nikdy v takovém případě nekončí. Pokud jsme sobci, zpravidla nevíme, kdy zemřeme. Tím pádem nevíme, kdy hra končí a musíme jí hrát jako nekonečně opakovanou. Pokud ve své sobeckosti přejdeme nakonec k určitým formám altruismu, je to z našeho pohledu neustále nekonečně opakovanou hrou. Buď budeme věřit Maslowově pyramidě potřeb, nebo hledejme za altruismem další souběžnou hru, v níž jde o nějaký profit.

---

¹ Blíže Zich 2010.

Pro porozumění her nestačí jen obecná teorie her, ale je nutné více proniknout do herních situací kolem nás. K tomuto účelu zavedeme pojem kontextuální hry. Tento pojem lze vysvětlit zjednodušeně tak, že výsledek jedné hry závisí na výsledku druhé, nebo ještě lépe řečeno, na výsledku ostatních her. Při zavádění tohoto pojmu předpokládáme, že se nikdy nehraje pouze jedna hra a že není důležité v každé hře vyhrát za každou cenu. Tedy jazykem teorie her mít nejvyšší možnou výplatu na základě Nashova rovnovážného řešení není to, o čem tu běží. Teorie her zná z různých experimentů rozdíly mezi teorií a praxí, tedy situace kdy Nashovo rovnovážné řešení nekorresponduje s výsledkem hrané hry v realitě. Například experimenty, které jsou výsledkem hry Vězňovo dilema.²

Dalším příkladem rozporu mezi teorií a praxí mohou být experimenty s hrou Vězňovo dilema, postavené na výši výplaty. Tyto experimenty následně vedly k vytvoření kooperativního indexu. Ten udává, při jaké výši rozdílu mezi prohrou a výhrou je možné předpokládat spolupráci či zradu. Tento experiment byl následně rozšířen o opakovanou hru [Vlaev, I. Chater, N., 2006], kdy jednotliví účastníci si byli vědomi toho, že hrají ještě další kolo a znovu bylo využito rozdílu výše výplat. Výsledky pak mohou být opět překvapivé, protože Nashovo rovnovážné řešení předpokládá zradu v každém kole. Odplata zrady v druhém kole stále znamená náš menší zisk z obou her dohromady.³

Kooperativní index je tak vlastně kombinací dvou typů her, jde o klasické vězňovo dilema, do kterého se promítá averze k riziku. Ta totiž odráží, při jaké výši výplat budeme volit zradu a naopak při jaké výši budeme volit spolupráci. Výsledky experimentů s kooperativním indexem, jsou také výsledky kontextuálních her. Při rozhodování v klasickém vězňově dilema hraje ještě roli jiný typ hry, který je v danou chvíli souběžný, vstupuje nám na herní pole „třetí“ hráč (neinteligentní), který je reprezentován oním rizikem.

V dalším experimentu je kooperativní index využíván k rozšířené hře, kde již hrajeme dokonce tři souběžné hry. Jde opět o vězňovo dilema, averze k riziku a dále hra, v níž víme, co bude následovat v případě, že se rozhodneme pro zradu či spolupráci. Pokud bychom tento experiment rozvedli dále o nekonečně opakované hry, získali bychom kompletní přehled o kontextuálních hrách.

Má tedy smysl nadále zkoumat důvody, které vedou k rozhodnutím, která jsou v rozporu s dosavadními výsledky bádání. Potřeba uspět v životě nás neustále nutí nějaké hry hrát. Pokud budeme umět poskytnout ucelený přehled herních situací a jejich možných řešení v kontextu ostatních, můžeme poskytnout účinnou obranu těm, kteří by jinak nevědomky skončili jako outsideři, přestože jejich individuální potenciál je velký.

3 Sociální kapitál jako nutnost

Předpokládejme tedy, že lidský mozek je výsledkem snahy přechytračit ostatní [Ridley, 2007, s. 36]. Pak tedy vznik sociálních sítí má být prostředkem k tomu, jak lépe dosáhnout tohoto cíle a lidský mozek je k tomu plně vybaven.

Cílem může být vytvořit vlastní síť, kterou přímo ovládáme, nebo případně více stabilních sítí a mít na ně významný vliv. V prvním případě jsme králem jedné hry, která má pro nás dominantní charakter a výplaty z ní jsou pro nás dostatečné k uspokojení našich potřeb. Nevýhodou je, že pokud vliv ztratíme, nezůstává nám nic a musíme začít, zpravidla, od začátku. Při druhé variantě máme pod

---

² Shafir, Tversky (1992), Li, Taplan (2002) a Busemeyer (2006).

³ Např. Dlouhý a Fiala (2007).

kontrolou více sítí. V těchto sítích je však důležité zaujímat pozici „plukovníka“⁴, někdy též zvanou hovorově jako „šedá eminence“. Pak tedy není důležité mít z každé hry maximum, ale v souhrnu mít více než ostatní s minimální námahou a rizikem. Další výhodou je, že pokud ztratíme dočasně vliv v jedné síti, můžeme ztrátu kompenzovat v jiných sítích a postupně si opět budovat postavení, které jsme ztratili. Opět se tedy dostáváme ke kontextuálním hrám kdy v kontextu ostatních her, jejichž jsme součástí jako „plukovníci“, musíme hrát dle potřeby.

Investujeme-li do sebe, zvyšujeme tím svůj individuální kapitál a nejsme tolik závislí na sociálních sítích. Pokud v nich jsme, můžeme mít a pravděpodobně budeme mít konkurenční výhodu. To je pouze bonusem za získaný lepší individuální kapitál. To nás posouvá mezi lepší hráče a můžeme tak mít hry kolem sebe více pod kontrolou.

4 Investování do pozice vs. individuální kapitál

Investování do pozice je zpravidla doprovázeno snahou zařadit se mezi vybranou skupinu jednotlivců, kteří profitují z kontaktů mezi sebou. Jinými slovy, jde o začlenění do některé elitní sociální sítě. Toto začlenění není mnohdy možné, bez investic, které jsou podmínkou zařazení do takové sítě. Tyto podmínky nabývají podob formálních a neformálních pravidel. Například členství v golfovém klubu je podmíněno formálně uhrazením členského příspěvku, ale zároveň i neformálními pravidly, kterými mohou být vlastnictví luxusního automobilu, značkového oděvu, značkových hodinek, atd. je zvláštní, že i přes tyto vysoké náklady se někteří snaží do této sítě začlenit. Je zřejmé, že těm, kteří se do sítě snaží proniknout, jde pouze o budoucí profit, protože golf si můžete zahrát i bez členství a za výrazně nižších nákladů

Investicí do pozice, tak ale podstupujeme, veliké riziko. Toto riziko je způsobeno především faktem, že začlenění do těchto elitních sítí je podmíněno dalšími neformálními podmínkami, které si nemůžeme snadno koupit a některé z nich nesplníme nikdy. Jde především o prostředí, ve kterém jsme vyrůstali. To na nás, ať chceme nebo nechceme, zanechalo stopu [Vašáriková, 1999, s. 3-4] a musíme se hodně snažit, abychom se jí zbavili a mohli se tak bezproblémově zařadit mezi jinou vrstvu jedinců, aniž by rozpoznali náš původ. Jsme tak snadno identifikovatelní, přestože budeme mít kolem sebe potřebný luxus, bude znát, že k nám nepatří dlouho. Tento problém však s jistou mírou vůle dokážeme odstranit, či eliminovat. Druhým, závažnějším faktem je, že jsme se nenarodili v rodině, která byla rodinou známých jiným rodinám, jejichž potomci jsou součástí této elitní sociální sítě. Zde musíme překonat velký handicap, který je prostě daný a obtížně odstranitelný. Z výše uvedených argumentů jednoznačně vyplývá převaha nejistoty nad potenciálem, který může pro nás někdy v budoucnu znamenat zhodnocení.

Pokud nám nejde o hru samotnou, ale o budoucí profit, budeme mít standardní křivku averze k riziku. Tedy při hře 50 % na 50 %, výhra k prohře (odhalí nás, neodhalí nás), bude náš imaginární užitek menší než ze současného bohatství [Heissler, Valenčík, Wawrosz, 2010, s. 71]. Zde totiž hrajeme hru o odhalení, tedy, že v případě odhalení, že nepatříme do této elitní sociální sítě, ale že se tam snažíme probojovat uměle, nás bude stát mnohem více, než tušíme. Hráči, kteří již jsou součástí této elitní sociální sítě, nedají pravděpodobně najevo, že nás odhalili. Stanou se z nás „oslově“, kteří jsou pro každou takovouto síť potřební a nepostradatelní. Někdo musí dělat „špinavou“ práci, někdo

---

⁴ Více k problematice střední úrovně komunikace a příkazu Deutch, Karl, W. *Komunikační modely a systémy rozhodování: některé důsledky pro výzkum*. In Jiráček, J. Říhová, B. (ed) *Politická komunikace a média*. Karolinum, Praha 2000., s. 59-62.

musí skutečně pracovat a takto se k nám bude elitní sociální síť po odhalení chovat. Přitom nás bude nechávat v domněnku, že to je normální a dokonce, že bez toho není možné v síti zůstat. Každá uzavřená síť potřebuje své „osly“.

Pokud vše překonáme, je tu další riziko v podobě závislosti na této elitní sociální síti. Zde můžeme pro názornost použít jiný, klasický případ. Jsou jím politici. Bezpochyby jde o elitní sociální síť, a to napříč politickým spektrem bez ohledu na ideologické rozdíly, která mezi sebe jen tak někoho nepustí. I když jsme zvoleni, zdaleka to ještě neznamená, že se zařadíme do této elitní sociální sítě. I zde se hledají „oslové“, kteří budou mlčet a pracovat. Navíc se udělají závislími na tomto členství a jsou tím nepřímo vydírání. Dostávají se tak do kruhu, ze kterého není cesta ven.

Závěrem investování do pozice je jednoznačný fakt, že se nevyplatí tolik jako investice do individuálního kapitálu. Investice do nás samotných je tou nejistější a může nám pomoci efektivněji se vyrovnat těm, co jsou součástí elitních sociálních sítí, aniž bychom podstupovali vysokou míru rizika [Heissler, Valenčík, Wawrosz, 2010, s. 113 a n.]. Můžeme zde také připomenout myšlenky G. Beckera, který tvrdí, že investice do vzdělání, zdraví, volného času, tedy investice do nás samotných je tím nejlepším. To bylo potvrzeno i ve výzkumech v druhé polovině 20. století.

5 Závěr

V příspěvku byly poskytnuty argumenty pro vhodnější investování do individuálního kapitálu oproti sociálnímu. Bylo poukázáno na významnost a specifičnost hraní her v kontextu. Tedy, že bez schopnosti umět tyto hry rozkrýt, nelze uspět. K tomu je ale nutné být vybaven dostatečným individuálním kapitálem.

Investice do sebe, tedy do individuálního (lidského) kapitálu je především "osvobození" od složitých vazeb, které mohou bránit zvyšování individuálního kapitálu. Navíc tím zvyšujeme svůj individuální i sociální potenciál a následně i sociální kapitál. Opět se tak dostáváme k tomu, že snahou pomoci „sobecky“ sobě, přispíváme nevědomky (nyní vědomě) k celospolečenskému prospěchu. Jedině společnost kvalitních individuů, může celé společenství lidí posunout dále. Tedy jakákoliv snaha o preferenci společnosti před jednotlivcem je kontraproduktivní a bude způsobovat prohlubování rozdílů mezi jednotlivci. Navíc s efektem, který nejlépe popisuje F. A. Hayek, jako nemožnost vymanit se ze svého postavení.

Na úplný závěr dovoluji jednu anekdotu:

Filosof s přítelem prchají před hladovým medvědem. Přítel na něj křičí: „To je marné, medvědovi neutečeš“. „To ani nemusím“, odpoví filosof, „stačí, když uteču tobě“. [Ridley, 2007, s. 36]

Literatura:

BUSEMEYER, J. R.; MATTHEW, M.; WANG, Z. A. 2006. „Quantum Game Theory Explanation of Disjunction Effects.“ In: Sun R.; Miyake N. (editors). Proc. 28th Annual Conference of the Cognitive Science Society. 2006, pp. 131–135.

DLOUHÝ, Martin; FIALA, Petr (2007). *Úvod do teorie her*. Praha: Oeconomia.

HESSLER, H. VALENČÍK, R. WAWROSZ, P. *Mikroekonomie střední pokročilý kurz*. 1. vydání. Praha : Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2010. 350 s. Edice EUPRESS. ISBN 978-80-7408-040-1.

JIRÁK, J. ŘÍCHOVÁ, B. *Politická komunikace a média*. Karolinum, Praha 2000.

LI, S; TAPLIN, J. E.; 2002. „*Examining whether there is a disjunction effect in Prisoner’s Dilemma games.*“ *China Journal of Psychology*. Vol. 44, pp. 25–46.

RIDLEY, M. *Červená královna*. Praha 2007. Portál. ISBN 978-80-7367-135-8.

SHAFIR, E ; TVERSKY, A., 1992. „*Thinking through uncertainty: nonconsequential reasoning and choice.*“ *Cognitive Psychology*. Vol. 24, pp. 449–474.

VAŠÁRIOVÁ, M. *Diskrétní průvodce ... co možná nevíte o společenském chování*. Praha, Pragma 1999. ISBN: 80-7205-610-7.

VLAEV, I. CHATER, N. *Game Relativity: How Context Influences Strategic Decision Making*. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition* 2006, Vol. 32, No. 1, 131–149.

ZICH, F. *Sociální potenciál a sociální kapitál – konceptuální otázky*. In Zich, F. (ed). *Sociální potenciál starých průmyslových regionů (případ Mostecka)*. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Acta Universitatis Purkynianae. Ústí nad Labem 2010, s. 7-34.